

Observationer i granskning av undervisning

Vad är en observation?

En observation kategoriseras som en s.k. interaktiv metod, i likhet med exempelvis intervjuer. Med andra ord så deltar inspektören i ett sammanhang i syfte att skapa ett empiriskt material som, tillsammans med andra underlag, sedan ska analyseras och bedömas. Denna dimension av medskapande ställer höga krav på ett enhetligt och systematiskt arbetssätt. Det innebär också att det krävs ett reflekterande förhållningssätt till den egna rollen som inspektör liksom till den beskrivning av verksamheten som observationen resulterar i.

Syftet med observation av undervisning

Observationer av lektioner är ett centralt och prioriterat inslag för att få direkt information om vad som faktiskt sker i klassrummet. Skolinspektionen genomför systematiska observationer av undervisningen i syfte att inhämta underlag för bedömning av kvalitet i undervisningen. Observationerna är strukturerade, vilket innebär att det på förhand definieras vilka bedömningsområden som observationen ska ge underlag till och vilka indikatorer som ska användas. Även om lektionsobservationer är ett viktigt inslag i granskning av undervisningen utgör de samtidigt endast momentana nedslag i mer långsiktiga förlopp vilket måste beaktas vid tolkning av resultaten.

Vad finns i modellen för granskning av undervisning?

För att granska undervisningen på ett enhetligt sätt finns ett observationsschema framtaget vilket innehåller underlag för informationsinhämtning om de allmändidaktiska kvaliteterna. Till viss del kan aspekter i detta justeras samt byggas ut utifrån kvalitetsgranskningsprojektens specifika syften. Till detta finns också ett digitalt registreringsverktyg för observationerna samt en guide för verktyget.

Att genomföra observationer av undervisning

Den övergripande designen för observationerna, t.ex. avseende val av antal lektioner, årskurser eller ämnen måste utgå från kvalitetsgranskningens syfte och frågeställningar.

Innan observationerna genomförs bör ett samtal föras med de berörda lärarna, dels för att få en bild av lärarens aktuella planer för lektionen och den aktuella elevgruppen, dels för att beskriva hur observationen är tänkt att genomföras. Ett alternativ kan vara att samla alla lärare vars lektioner ska observeras för ett gruppsamtal i samband med att besöket inleds. I bästa fall kan det även reducera den anspänning enskilda lärare kan antas uppleva inför lektionsobservationer av detta slag.

Vid varje observation bör två inspektörer närvara. Inför observationerna bör inspektörerna vara väl bekanta med de områden som ska observeras. Observationsschemat inleds med information om bakgrundsuppgifter som med fördel kan inhämtas inför lektionen. Efter detta

följer de fyra teman/bedömningsområden som ingår i granskningar av undervisningen. Under observationerna för inspektörerna löpande anteckningar av sina iakttagelser, observationsschemat fylls i först i efterhand.

Det är viktigt att under själva observationen reflektera kring om och hur situationen påverkas av inspektörernas närvaro. Inspektören bör förhålla sig så passiv och "osynlig" som möjligt under observationen, för att minska påverkan på det som observeras. Likaså är det viktigt att reflektera kring vad som observeras och vad som utgör tolkningar av det som observeras. I de anteckningar som förs bör beskrivning särskiljas från tolkning eller värdering. Detta för att undvika att vi som observatörer tolkar in betydelser i det vi ser som inte överensstämmer med intentionerna hos de vi observerar.

Efter observationen

Efter observationen fyller varje inspektör i var sitt observationsschema, det vill säga som ett kodschema för anteckningarna. Därefter för inspektörerna en gemensam diskussion om observationen och fyller sedan i ett gemensamt schema med den gemensamma bedömningen. En avstämning med läraren kan ske för att klargöra eventuella otydligheter under lektionen.

I schemat görs en värdering av i vilken utsträckning de olika indikatorerna framträdde under observationen. Dessutom görs en sammanfattande värdering för kvalitetsaspekterna i sina helheter. Värderingen sker utifrån en fyrgradig skala (1= i mycket låg grad eller inte alls, 2= i ganska låg grad, 3= i ganska hög grad och 4= i mycket hög grad). Möjligheten finns även att ange att indikatorn inte går att värdera eller inte är relevant i sammanhanget (X). Inspektören bör i så fall kommentera anledningen till detta i fältet för kommentarer. De exempel som anges i schemat avser att ge en konkretisering av indikatorn, dvs. att återge hur den kan komma till uttryck. Exempelen är avsedda att ge ett kvalitativt stöd, inte ett kvantitativt. Även om endast ett av de angivna exemplen kan iakttas, kan det vara ett så tydligt exempel att den aktuella indikatorn kan sägas framträda i mycket hög grad. Listan på exempel är likaså inte uttömmande, det kan finnas andra positiva exempel. Om sådana observeras kan de med fördel anges i kommentarrutan. Kommentarrutan ger i övrigt utrymme för en sammanfattande värdering i löpande text.

Så snart som möjligt ska det gemensamma observationsschemat registreras i det digitala verktyget. Så snart samtliga observationer för en verksamhet är registrerade kan inspektörerna få överblick över observationerna som underlag för att, i kombination med andra källor, bedöma verksamheten.

Observationsschema

Kommun:	Observation nr:
Skola:	Datum:
Årskurs/-er:	Total lektionstid enligt schema (min):
Antal elever med åtgärdsprogram i ämnet:	Antal elever i klassen/gruppen:
Antal elever som riskerar att inte uppfylla kunskapskraven eller nå lägst betyget E:	Antal närvarande elever:
Kommentar:	
Inspektörernas namn:	

Undervisningens allmänna kvaliteter

För värderingen av varje indikator och den sammanfattande värderingen används följande skala:

1= i mycket låg grad eller inte alls 2= i ganska låg grad 3= i ganska hög grad 4= i mycket hög grad

X= går inte att värdera eller är inte relevant i sammanhanget. Kommentera i så fall varför.

Område	Indikator: Läraren ...		Värde	Exempel: Läraren ...
1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö	1	... skapar en positiv atmosfär		... talar till eleverna på ett positivt sätt ... visar värme och empati mot alla elever ... skapar ett tillåtande klimat och strävar efter att eleverna ska känna sig trygga ... ser till att eleverna vågar ta risker och göra försök - misstag ses som tillfällen till lärande
	2	... bemöter eleverna med respekt		... lyssnar på vad eleverna har att säga, låter eleverna tala till punkt ... bemöter elevernas åsikter med intresse, allvar och respekt ... uppmuntrar eleverna att lyssna på varandras åsikter med intresse, allvar och respekt
	3	... har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självförtroende		... ger eleverna talutrymme och uppmuntrar dem att delta i samtal i grupp eller helklass ... ger positiv respons på elevernas inspel och ansträngningar ... uppmuntrar eleverna att göra sitt bästa och att våga sikta högre ... visar positiva förväntningar på elevernas förmåga ... värdesätter och visar respekt för alla elevers arbetsinsatser ... uppmärksammar på ett konstruktivt sätt elever som förefaller passiva eller oengagerade i olika aktiviteter
	4	... skapar motivation inför olika aktiviteter		... bidrar till positiva förväntningar, nyfikenhet, handlingsberedskap hos eleverna ... sätter in uppgifter i ett för eleven angeläget sammanhang ... anknyter till aktuella samhällsfrågor eller livet utanför skolan
	5	... upprätthåller studiero		... ingriper vid nedsättande uttryck mellan elever, negativa kommentarer, suckar, blickar etc. ... ser till att eleverna kan utföra sina arbetsuppgifter utan att störas av kamrater
Sammanfattande värdering (skala 1-4):				
Kommentar:				

Område	Indikator: Läraren ...		Värde	Exempel: Läraren ...
2. Individanpassning, variation och utmaningar	5	... ser till att arbetet under lektionen är tankemässigt utvecklande		... ställer öppna frågor där svaret inte är givet ... ger eleverna möjlighet att tänka efter innan de yttrar sig ... hjälper eleverna att utveckla sina utsagor och argumentation med hjälp av uppföljande frågor ... använder sig endast undantagsvis av korta kontrollfrågor eller fråga-svarsmönster (dvs. IRE-mönster som inte gynnar elevernas förståelse och kunskapsutveckling) ... ger eleverna möjligheter att reflektera och problematisera ... ger eleverna uppgifter som stimulerar deras egen aktivitet ... ger eleverna stöd genom att visa på och låta dem utveckla olika lärandestrategier
	6	... anpassar undervisning till eleverna i gruppen		... tar sin utgångspunkt i elevernas erfarenheter och tidigare lärande ... låter eleverna arbeta i olika takt med uppgifter ... anpassar innehållet, t.ex. ämnesområde, svårighetsnivå, efter elevernas intressen och förutsättningar ... anpassar arbetsformer efter elevernas behov och intressen ... ger eleverna möjlighet att välja bland uppgifter med olika innehåll inom det aktuella kunskapsområdet ... ser till att eleverna får uppgifter som är utmanande utifrån deras förutsättningar ... ger eleverna uppgifter "utan tak", dvs. av sådan art att eleverna på olika sätt kan fördjupa sig och aktivt arbeta med dem under hela den avsatta tiden
	7	... ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant		... ser till att eleverna får hjälp med sitt arbete under lektionen ... ger vid behov elever möjlighet att träna och ägna mer tid åt olika moment och aktiviteter ... ger eleverna tillgång till de lärverktyg och hjälpmedel de behöver
	8	... varierar undervisningen		... låter eleverna prova på olika arbetssätt och arbetsformer ... låter eleverna få arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra ...skapar variation och balans mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet ... låter eleverna möta olika typer av medier i undervisningen, t.ex. IT.
Sammanfattande värdering (skala 1-4):				
Kommentar:				

Område	Indikator: Läraren ...		Värde	Exempel: Läraren ...
3. Tydlighet i mål, innehåll och struktur	9	... genomför en genomtänkt lektionsstart		... välkomnar eleverna och gör en tydlig och intresseväckande lektionsstart ... anger målen för lektionen ... presenterar aktiviteterna som ska ske under lektionen och syftet med dessa ... sätter in lektionen i ett större sammanhang, gör en koppling till tidigare lektioner eller till andra ämnesområden
	10	... genomför en välstrukturerad lektion		... ger lektionen ett logiskt flöde där uppgifter tydligt hör ihop med inledande genomgångar och kunskapsmål ... skapar överblick och sammanhang ... skapar balans mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet ... ser till att eleverna har tydliga uppgifter och roller i gruppaktiviteter ... ser till att övergången mellan planerade aktiviteter genomförs utan att ordningen störs
	11	... ger tydliga beskrivningar, förklaringar och sammanfattningar		... förklarar hur enskilda moment och uppgifter hör ihop med lektionens övergripande kunskapsmål eller inledande genomgång ... använder ett språk eleverna förstår ... sammanfattar olika moment och gör klart för sig att alla elever förstår ... skapar en balans mellan mer avancerade uttryck och mer vardagsnära språk, mellan abstrakt och konkret ... använder olika hjälpmedel och/eller exempel från vardagslivet för att förtydliga ... bryter vid behov ned övergripande mål i hanterliga delmål
	Sammanfattande värdering (skala 1-4):			
	12	... kontrollerar att eleverna förstått		... ställer utvecklande frågor för att få en bild av elevernas förståelse ... låter någon elev inför hela klassen eller elever gruppvis summera kontentan ... går runt bland eleverna/grupperna för att fånga upp deras förståelse
	13	... gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut		... avslutar lektionen på ett planerat sätt ... gör en sammanfattning av lektionsinnehållet ... gör en anknytning till nästa lektion ... anknyter till något annat relevant sammanhang
Kommentar:				

Område	Indikator: Läraren...		Värde	Exempel: Läraren...
4. Uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet	14	... använder sig av formativ bedömning under lektionen		... följer upp hur eleverna arbetar med olika uppgifter och ger eleverna konstruktiv och uppgiftsorienterad feedback ... använder arbetsmetoder där elevernas arbeten redovisas och bearbetas vidare vid behov ... ger eleverna återkoppling om <i>vad</i> de behöver utveckla och <i>hur</i> de kan gå tillväga för att uppfylla kunskapskraven
	15	.. ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven		... samtalar med eleverna, eller låter eleverna samtala, om vad som lärts i undervisningen ... samtalar med eleverna, eller låter eleverna samtala, om arbetsprocesserna ... låter eleverna utvärdera lektionens innehåll och form ... låter eleverna få träning i att själva reflektera över och utvärdera sitt lärande
Sammanfattande värdering: (Skala 1-4)				
Kommentrar:				

Guide för registrering av observationsschema

För inspektörer

Varje granskad verksamhet tilldelas en länk till det webbaserade registreringsformuläret. Via denna länk kan du registrera uppgifterna i observationsschemat för de observationer du har genomfört på respektive skola.

Så fyller du i registreringsformuläret

1. Klicka på länken till det webbaserade registreringsformuläret.
2. Fyll sedan i uppgifterna från observationsschemat i formuläret.
(Registreringsformuläret följer ordningen i observationsschemat)
3. Klicka på pilsymbolerna nederst på sidan för att komma till nästa sida eller backa i formuläret.
4. När du har fyllt i alla uppgifter slutför du registreringen genom att klicka på **ok** längst ned till höger.
5. När registreringen är slutförd har du möjlighet att skriva ut de uppgifter du har registrerat för den aktuella observationen.
6. När samtliga observationer för en skola är registrerade kontaktar ni utsedd kontakt på Analys- och statistiksekretariatet som sammanställer resultatet för skolan som helhet vilket skickas till er i Word-format.

För projektledaren

När alla observationer för samtliga skolor i granskningen är registrerade sammanställer Analys- och statistiksekretariatet resultatet för samtliga skolor vilket levereras till dig i Word-format. Om du har några särskilda önskemål om jämförelser mellan olika frågor, korstabeller etc. kontakta Analys- och statistiksekretariatet (gärna inför sammanställningen men analyser i efterhand är också möjliga).